

**Din rândurile soldaților din zona Solnoc Dăbâca.
O altă față a Primului Război Mondial ¹**

**From the Ranks of Soldiers from the Solnoc Dabaca Area. A
New Facet of the First World War**

*Niculina Pașca,
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca*

Abstract

War involved the whole population. The worst aspect was the draft in the Austro-Hungarian army of a large number of men of age and sacrificing an important number of lives on the front side of combat for an ideal entirely different from the interests of the Romanian people.

Key words: *people, Romanians, war, concentration*

Odată cu izbucnirea războiului în anul 1914 viața fiecărui român transilvănean s-a schimbat, nu a existat familie românească care să nu fie afectată într-un mod sau altul de consecințele confrăcării. Acest conflict militar și-a lăsat amprenta nu doar asupra celor plecați direct pe câmpul de luptă, cât și asupra celor din spatele frontului.

Aspectul cel mai grav l-a reprezentat încorporarea în armata Austro-Ungară a unui număr mare de bărbați aflați în floarea vârstei și sacrificarea unui însemnat număr de vieți pe frontul de luptă pentru un ideal cu totul străin de interesele poporului român².

Războiul a implicat întreaga populație: „în anul 1914, august, s-au făcut mobilizare și au chemat la arme pre toți oamenii de la 18 ani până la 42 ani se ia armele în contra Serbiei și a Rusiei ca să-și apere teritoriul, fiind silit și aghitat”. Când lucrurile s-au schimbat, s-au complicat „Și în

---

¹ This work was possible due to the financial support of the Sectorial Operational Program for Human Resources Development 2007-2013, co-financed by the European Social Fund, under the project number POSDRU/159/1.5/S/132400 with the title „Young successful researchers – professional development in an international and interdisciplinary environment”.

² I.I. Șerban, *Românii în armata Austro-Ungară în anii primului război mondial*, p. 201-205.

anul 1915 au fost chemați cei de 50 de ani și războiul nu s-a sfârșit....și s-au ținut până în anul 1918”³.

Dintre toți, țărani au fost cei care suferă cel mai mult, satul devenind un loc al dramelor repetate. Dovadă a acestui fapt stă recensământul participanților unde vedem din ce clasă socială fac parte, astfel încât aruncând o privire peste cifrele zonei Solnoc Dăbâca observăm că din totalul participanților la război 31.938 sunt plugari, 288 intelectuali și 421 sunt comercianți sau meseriași⁴.

Toată această perioadă de zbucium interior trăită atât de cătanele aflate pe câmpul de luptă dar și de familia rămasă acasă apar în rândurile așternute pe hârtie de soldați și de familie.

Războiul a dat naștere la o întreagă literatură, în care scurtele episoade sunt privite și descrise în mii și mii de moduri.

S-au clădit opere pe un fond mai mult sau mai puțin real. L-au descris istoricii, încercând să stabilească o înlănțuire exactă a faptelor și să stabilească legăturile lor cauzale. L-au descris participanții, povestind faptele văzute sau trăite de ei. Aceasta din urmă fiind cel mai probabil cea mai bogată literatură de război.

Cu toate că mulți desconsiderau această literatură de război în trecut, cu timpul privirea a fost din nou îndreptată asupra ei, ceea ce vom face și noi în cuprinsul acestei lucrări.

Consider că scrisorile, memoriile, jurnalul de campanie, lirica populară, prin „cântecele de cătanie și război”, „răvașele versificate”, corespondența în sine reprezintă cea mai importantă literatură de război. Toate acestea având la bază: sinceritatea și lipsa de pretenție literară pentru a deveni documente de primă însemnătate pentru istorie.

Narațiunile personale sunt povestiri factuale, generate fără nici o intenție de ficționalizare a realității, acesta neanulându-le valoarea estetică. În cuprinsul lor se insistă asupra verosimilității celor relatate, discursul este dramatizat prin implicarea afectivă.

Prin intermediul lor vedem un război trăit cu trupul dar și cu sufletul, soldatul nu mai apare doar ca un număr dintre acei mulți participanți. Ele ne arată povestea unei familii, a soldatului plecat de la ora din sat, de la coarnele plugului și nu în ultimul rând de lângă familia mult iubită. Prin

---

³ Valeriu Leu, Carmen Albert, *Banatul în memorialistica „măruntă” sau istoria ignorată*, Ed. Imprimeria de Vest S.A, Reșița, 1995, p. 15.

⁴ Teodor V. Păcățian, *Jerțele românilor din Ardeal, Banat, Crișana, Sătmar și Maramureș, aduse în Războiul Mondial din anii 1914-1918*, Editura „Asociațiunii”, Sibiu, 1923, p. 25.

intermediul lor vedem cum a simțit omul de rând războiul și cum l-a transpus în rânduri pentru cei de acasă dar și pentru restul cititorilor.

Dacă fiecare jurnal de front sau carte de memorii conține descrieri detaliate și sugestive care aduc o lumină vie pentru înțelegerea evenimentelor din război, scrisorile apar ca relatări scurte, lapidare, cele mai multe scrise în mare grabă. De obicei se relatează sec, abrupt, fără prea multe ocolișuri, se folosesc sintacme scurte folosindu-se un limbaj familiar, curent, simplificat și cu foarte multe regionalisme.

Scrisorile sunt variate în funcție de destinatar, dacă în unele întâlnim o relatare versificată a experienței de pe front, în altele avem relatări concise, umbrite de teamă și dor de casă.

Numărul cel mai mare de cărți poștale și scrisori analizate în lucrarea de față sunt din zona Solnoc Dăbâca, corespondența este între soldați și familiile lor din satele: Cărbunari, Chechiș, Cărpiniș, Satu Nou de Jos. Ele aparțin în special familiilor: Kiss, Szehely, Ciocaș, Șișeștean.

Din această zonă Solnoc Dobâca potrivit unui recensământ realizat în anii imediat următori Primului Război Mondial dintr-o populație de 177.722 au fost mobilizați în război ca parte activă, ca soldați pe front un număr de 30.956 de bărbați, iar pentru servicii auxiliare un număr de 1.649 de persoane. Din totalul celor mobilizați au murit 2.472 de persoane pe câmpul de luptă, iar 831 au murit în temnițe sau în spital în urma unor boli. S-au întors din război ca invalizi 1.670 de persoane, un număr de 1.972 răniți dar capabili de vindecare și deplin sănătoși într-un număr de 22.595 de persoane, iar ca dispăruți figurează un număr de 3 107 de soldați⁵.

Dar să nu uităm și de cei rămași acasă care și ei ajung victime colaterale a războiului, astfel încât în urma decedaților și dispăruților au rămas un număr de 2.666 de văduve și 5.818 de orfani în această zonă a comitatului⁶.

Potrivit raportului efectuat de Teodor Păcățian în privința victimelor din război, aflăm câteva date și despre localitatea Cărpiniș din comitatul Solnoc Dobâca, care în perioada războiului avea o populație de 901 suflete, din care au plecat ca soldați pe front 196 de bărbați, din cei mobilizați 20 au murit pe câmpul de luptă, 10 au murit în temnițe sau în spitale în urma unor boli și 4 au dispărut. Iar acasă s-au întors 14 invalizi, 5 răniți și 143 de soldați sănătoși. În urma decedaților au rămas 16 văduve și 27 de orfani⁷.

---

⁵ Ibidem, p. 24.

⁶ Ibidem, p. 25.

⁷ Ibidem, p. 22.

Toate aceste cifre reușesc să ne arată gravitatea situației în urma războiului atât în raport de întreaga zonă, dar și raportat doar la un singur sat.

Informațiile din scrisori sunt sumare fie din cauza cenzurii sau pentru a nu panica familia rămasă acasă în așteptarea celui plecat „că în cărți nu-i slobod a scrie ..... am scris mai multe dar nu cred că le-ați primit” sau „eu primesc cărțile pe care mi le scrieți pe tăte dar foarte rar de tăt, cu întârziere și vă scriu mereu da Dumneavoaștre îmi scrieți că nu primiți”⁸.

Un alt aspect care îngreunează comunicarea cu familia este mutarea frecventă dintr-un loc în altul „vei știi dorite tată că eu pe câmpu m-am mutat delat celalt fok, poșta n-am primitu de la dumneavoaștre”⁹.

Pentru a exista certitudinea că scrisorile mai detaliate în prezentarea evenimentelor și care au o mai mare întindere ajung la destinatarul dorit de multe ori ele erau trimise prin intermediari, prin cei care mergeau în permisie, acest detaliu fiind menționat și în cuprinsul lor.

Rolul esențial al mesajelor este de a da semne că este în viață și sănătos. Fiecare scrisoare era așteptată de familie cu nerăbdare, ele diminuau din teama celor rămași acasă și alimentau speranța că cei plecați pe front se vor întoarce, acest sentiment de nerăbdare fiind resimțit și de soldați la rândul lor.

Ele încep ca într-un ritual: „Vă fac decunoscut că mă afu bine și sunt sănătos, mulțumesc bunului Tată Ceresc de toate mai întâi de agiutorul pe care mi-l dă și de sănătatea pe care o am”¹⁰; „vă aduku la cunoștință kă până ziua de astăzi suntu În viață și Îs sănătos”¹¹.

Pe de altă parte întâlnim scrisori care încep într-o formă versificată, pline de dor pentru cel plecat: „Cucu cântă vântul bate eu mă închin de sănătate și eu scriu o carte că tare suntem departe de la tine până la mine îi amu un an de zile de când neam despărțit și nu neam mai întâlnit”¹².

Potrivit lui Eugenia Bârle, moartea este privită într-un mod diferit, susținând că se preferă cuvântul „sănătos” deoarece cuvântul „viu” trimite la antonimul „mort”. Distanța dintre „viu” și „mort” pare mai mică decât dintre „sănătos” și „bolnav”.

---

⁸ Arhivele Naționale Cluj Napoca, *Fond Scrisori din Primul Război Mondial, Scrisori din Kekis*.

⁹ Arhivele Naționale Baia Mare, *Fond Familia Ciocaș din Cărpiniș*.

¹⁰ Arhivele Naționale Cluj Napoca, *Fond Scrisori din Primul Război Mondial, Scrisori din Kekis*.

¹¹ Documente personale ale *familiei Ciocaș din Cărbunari*.

¹² *Ibidem*, 1915, scrisoarea numărul 63.

Sușine că în spatele formulei stereotipe „sunt sănătos, mulțumesc lui Dumnezeu” există de fapt un alt mesaj acela că este viu datorită ajutorului lui Dumnezeu¹³.

În tot acest climat de incertitudine a războiului invocarea ajutorului divin este cea mai răspândită manifestare individual și colectivă din timpul marelui război¹⁴.

Despre teama continuă, obsedantă a morții mărturisește și invocarea în mod repetat de-a dreptul obsedant a numelui și ajutorului lui Dumnezeu. Această apropiere de sentimental religios apare și din intensitatea cu care au fost solicitate cărți de rugăciune și preoți care să oficializeze slujbe pe câmpul de luptă.

În rândul scrisorilor se resimte pioșenia, dorința de rugăciune, în multe dintre ele apare cerința pentru familie să se roage pentru întoarcerea lui acasă „și vă rugați sami Ajute Bunul Șinduratul Dumnezeu să mai viu acasă să ne mai vedem laolaltă”¹⁵.

Apropierea, unitatea satului apare surprinsă prin aducerea la cunoștință a situației în care se află și ceilalți consăteni aflați pe front: „de la noi sunt cu Pop la o companie, dar tare rar putem să ne găsim laolaltă”¹⁶, „îs cu George lui Ilie Grigore Ionu Antoniki Văsălika Ștefan și Ioan anisii danului filipu kostanu și konstantinu timoftei toți ne aflăm Bine până acum”¹⁷. De asemenea această unitate bine încheată între locuitori reiese și din cuvintele de încheiere ale soldaților care urează toate cele bune nu doar familiei cât și tuturor locuitorilor din sat, satul apare ca o familie lărgită.

În privința vieții pe care o duc pe front și a desfășurării acțiunilor, lucrurile sunt spuse mai pe ocolite în cărțile poștale, motivele fiind ușor de înțeles „[...] să nu așteptați repede cărți de la mine că ne pregătim de o nuntă frumoasă și trebe a mere în socri șapoi nu știm că cum ne vom înturna înapoi. Sunt bine sănătos și mulțumesc lui Dumnezeu cel sfânt că prin multe am trecut dar el de toate m-au ferit până azi. 6 săptămâni le-am petrecut așa ca cârțița mai mult prin pământ căci nu am putut eși la soare că ne-au văzut vecini șapoi dam de bucluc cu ei., (17 Șișeștean Andrei. Infanteria

---

¹³ Eugenia Bârle, *Perspectiva lumii rurale asupra primului război mondial*, , p. 197-198.

¹⁴ Gheorghe Negustor, *Oamenii și moartea în timpul Marelui Război. Sentimente, atitudini și manifestări față de război*, teză doctorat, Cluj Napoca, p. 163-171.

¹⁵ Arhivele Naționale Cluj Napoca, *Fond Scrisori din Primul Război Mondial, Scrisori din Kekis*, numărul 89.

¹⁶ *Ibidem*, 1915, scrisoarea numărul 6.

¹⁷ *Ibidem*, scrisoarea numărul 16.

Regimentului 103 I Batalion III)¹⁸. Se preferă un limbaj codificat, războiul este asemuit cu o nuntă, în timp ce adversarii sunt asemănați cu socrii, toate acestea având rolul de a nuanța și umaniza confruntarea.

Întâlnim și scrisori în care victimizarea este mai evidentă și sunt subliniate greutățile prin care trece: „[...] trecem prin foarte mari greutăți așa nici nu-ți vine a crede dar Dumnezeu ne va trece prin toate și ne va scăpa odată și de aici, amu am mai rămas în urmă puțin în a doua linie până acum am fost în prima linie”¹⁹.

„Că, Doamne, mult îmi pare de când am plecat și nu ne-am mai văzut, și prin grele zile am trecut, și amu tot la fel le petrec, foarte grele ciocniri avem și dese”²⁰. Termenul de bătălie este înlocuit cu acela de „ciocnire”, „bătaie”.

Cu toată situația dramatică în care se găsesc, ei își face griji pentru modul în care se descurcă familia rămasă fără mână de ajutor, se interesează de gospodăria de acasă:

„și vitele ce fac, n-au slăbit, și cu fână cum veți ști faceți, și unde ați așezat vițelul, oile ce fac, ajutor ai primit ori nu”²¹. Sau „dar și pe mine mult mă doare inima pentru Dumneavoastră că ați rămas fără nici un ajutor și cred că va fi greu cu lucru”²².

Lecturând scrisorile trimise de familie soldatului pe front remarcăm dificultățile intampinate de familia rămasă acasă. Într-una dintre scrisori apare foarte bine surprinsă această problemă, în care soția este nevoită să preia frâiele de conducere a familiei: „la noi tare ni greu, greu mi mie că mai duc aminte că de 3 ani tăt fără tine sacer și ieu aș fi vrut să fiu fost cu tine, dacă nu ai venit acuma acasă barem la toamnă săm ajuț la cucuruz”²³. Sau „tare mult lucru, de cum am ieșit la sapă nam stat acasă.... ieu mis tare muncită de lucru... nam lucrat nici când am fost slugă cât lucru acuma”²⁴.

Femeile bogate deopotrivă cu cele sărace iau rolul de bărbat în casă, îngrijesc vitele, ară, sapă, treeră, poartă saci, mână caii la căruță, vând și cumpără; adică împlinesc toate lucrurile bărbătești fără ezitare. Iar când lucrul de acasă le dă răgaz, se întovărășesc încă cu cineva din sat și pleacă să

---

¹⁸ *Documente personale ale familiei Moldovan din Satu Nou de Jos.*

¹⁹ Arhivele Naționale Cluj Napoca, *Fond Scrisori din Primul Război Mondial, Scrisori din Kekiş, scrisoarea numărul 47.*

²⁰ *Ibidem*, scrisoarea numărul 44.

²¹ *Ibidem*, scrisoarea numărul 66.

²² *Ibidem*, scrisoarea numărul 23.

²³ *Ibidem*, scrisoarea numărul 26, data 3 iunie 1917.

²⁴ *Ibidem*, scrisoarea numărul 15.

ducă bunătați de casă sau bani bărbaților lor de prin spitalele din apropiere unde se aflau. Dacă acest lucru nu-i cu puțință atunci le trimit pachet prin poștă cu cele trebuincioase.

Totodată prin scrisori femeia rămasă acasă nu doar că descrie situația din gospodărie, dar încearcă să obțină și un sfat de la soțul aflat la mare depărtare „și iarbă nui nimic că nu plouă și mă tem că oi vinde vițaii că noi ave cu cei ierna căi caru de fân cu o sută și douăzeci, fi bun și scriem ce să fac aștept răspuns cât de iuti”²⁵.

Războiul a reușit să schimbe radical viața oamenilor, atât a celor de pe front dar și a celor rămași acasă, în acest sens s-a modificat atât rostul dar și ritmul muncii, rolul jucat de femeie și de copii devine altul.

Sub aspect economic pe lângă lipsa brațelor de muncă are loc și o scădere alarmantă a producției agricole. Condițiile meteorologice nefavorabile au avut un rol important în crearea unui climat de înfometare și mizerie. În foarte multe din scrisorile trimise, familia nu uită să menționeze și acest aspect, se menționează dacă plouă sau îi soare, care îi starea culturilor, dacă au dat rod sau nu. Toate acestea aveau un rol important pentru viețuirea omului de la țară, pământul era singura lui ocupație, totul se învârte în jurul acestuia.

Din cuprinsul fondului de scrisori din Primul Război Mondial din Kekiș sesizăm ca teme principale familia, gospodăria, sănătatea, dorința de supraviețuire și foarte puțin descrierea și prezentarea frontului.

În mare parte cam aceleaș teme predilecte sunt întâlnite și în cântecele de cătănie și anume: despărțirea de ibovnică, despărțirea de părinți și despărțirea de uneltele de muncă și de vite²⁶.

Pe baza analizei acestor teme, nu putem să nu remarcăm faptul că pentru soldatul roman aflat în armata Austro-Ungară, serviciul militar este o pacoste, situația fiind blestemată cu fiecare ocazie, în această privință și Ovid Densușianu susține o rezervă în ceea ce privește dragostea de țară a soldatului țăran²⁷.

În contradicție cu acest sentiment avem poziția soldatului român de după 1916 care manifestă o mare dragoste de țară și onoare aspect care rezultă și din rândurile scrise de Petre Andrei care se adresează mentorului său, profesorul Ion Petrovici, printr-o scrisoare în care îl anunța că pleacă pe front. „Voi aplica – scria Petre Andrei – concepția filosofică că viața nu

---

²⁵ Ibidem, scrisoarea număr 32, data 12 iunie 1915.

²⁶ Alexandru Dobre, *Folclorul taberei militare. Armata și războiul în folclorul românesc. O nouă abordare*, București, 1994, p. 3.

²⁷ *Ibidem*, p. 8.

prețuiește prin ea nimic, ci valoarea ei provine din idealul căreia este pusă. Idealul nostru este așa de mare și sfânt, încât vedeți de ce nu mă neliniștește deloc gândul morții”²⁸.

Impactul produs de această nenorocire în mentalul colectiv al vremii este mult mai bine surprins în mărturiile și descrierile tablourilor care redau deznădejde, groază și un sentiment de neputință în fața a tot ceea ce se petrecea în fața ochilor lor. Tranșeele apar bântuite de moarte, molime, mizerie și suferințe²⁹.

Pe baza acestui fundal sumbru, apare descris sentimental de panică, soldatul aflat la capătul puterilor care nu vrea decât să fugă din calea morții, cu toate acestea nu se poate opune spaimei morții care se instala-se în inima lor³⁰.

Dacă în scrisori se încearcă să se evite crearea unui sentiment de panică sau să se relateze panica resimțită de soldat pe câmpul de luptă ea apare prezentată foarte bine în memorii.

În timpul războiului este firesc ca soldatul singur și departe de țară și de ai săi, să-și petreacă o parte din timp descărcându-și amărăciunea, așternând în jurul stării sufletești proprii și ale camarazilor săi de captivitate, întâmplări care nu puteau lipsi, privite cu participarea încărcată de nemulțumire.

În unele memorii, în special cele care relatează luptele din armata Română amintirile în cadrul jurnalelor apar descriese mult mai detaliat, existând unele însemnări care fac referire la data și locul exact al evenimentului.

În ceea ce privește clasificarea textelor care conțin narațiuni despre război, Iona – Ruxandra Frunteată le împarte în: picarești (cele care vorbesc de un drum: plecarea pe front, un marș lung sau întoarcerea acasă); narațiuni conflictuale, cele care descriu bătălia; narațiuni de victimizare care prezintă suferința de pe front și nu în ultimul rând narațiunile marginale, unde războiul apare doar ca un cadru al povestirii, naratorul fiind protagonist³¹.

În foarte multe memorii întâlnim relatări referitoare la plecarea pe front, despre impresiile pe care le au soldații despre adversar. Se reușește într-o oarecare măsură să se creoneze câte un profil al fiecărui popor

---

²⁸ Oprea Omnia, *Jurnal Memorialistică Corespondență*, ed Tipo Moldova, Iași, 2010, p. 8.

²⁹ Dumitru Ciumbrudean, *Jurnal de Front al caporalului Dumitru Ciumbrudean 1914-1918*, Editura Politică, București, 1969, p. 32-65.

³⁰ Horia Lazăr, *Jurnal de Front*, editura Militară, 1980, p. 62-65.

³¹ Ioana – Ruxandra Frunteată, *Narațiunile personale în etnologia războiului*, Editura Ager, București, 2004, p. 80.

implicat în luptă. De exemplu rușii apar cu un suflet milostiv și cu frică de Dumnezeu, în timp ce sârbii, apar ca fiind cruzi³².

Imaginea frontului apare și ea descrisă în scurta corespondență, câmpul de război de pe platoul carstic de la Doberdo apare ca fiind iadul lui Dante, soldații făcând cu greu față italienilor, victimele fiind numeroase. În timp ce frontul din Galiția este considerat „lapte și colac”³³.

Peste imaginile deja existente în mentalul colectiv în ceea ce privește adversarul, se suprapun știrile venite de pe front sau de la primii răniți care nu fac decât să înspăimânte și mai mult pe cei care urmează să se înroleze.

Intrarea României în război sporește tragismul românilor care luptau în armata Austro-Ungară. Frontul de care se temeau toți apare destul de puțin în memorialistică în acea perioadă. Spații largi sunt rezervate mai ales manevrelor menite să-l evite. Totuși imaginile confruntării directe, a luptelor, a vieții din prima linie nu lipsesc dar nici nu au amploarea care ar fi putut fi bănuită. Soldații doreau un singur lucru- să scape cu viață! Nu înțelegeau ce caută în Italia sau în Galiția.

Adeseori, mai ales după intrarea României în război, plecau cu gândul să treacă cât mai repede la inamic³⁴.

La toate aceste teme principale, în multe memorii și scrisori există și submotive precum: lipsa de alimente și somn, frigul, foamea, epuizarea fizică și psihică, moartea unui camarad, încarcerarea, întâlnirea cu un consătean, spitalizarea, perioada de permisie, prizonieratul, infidelitatea.

În cuprinsul scrisorilor analizate nu au fost întâlnite cazuri de prizonierat la aceste familii. Cu toate acestea din rapoartele referitoare la combatanții din zona Solnok Dobâca aflăm că din această zonă au ieșit 17 soldați voluntari în Darnița. Despre această temă se discută în amănunt în jurnalele de front din care aflăm despre viața grea dusă de prizonierii români în Rusia din cauza muncilor efectuate în fabrici, activități total străine pentru ei³⁵.

Referiri la problema infidelității apar și în însemnările unui țăran din Apșa de Mijloc, care potrivit surselor istorice era un adevărat pericol pentru moralitatea satului în perioada primului război mondial. În însemnările lui

---

³² Eugen Goga, *Două Siberii și articole din presă*, editura Viitorul Românesc, 1926, p. 107;

³³ Valeriu Braniște, *Corespondență 1911-1918, vol IV*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2001, p. 299-300.

³⁴ Valeriu Leu, Carmen Albert, *Banatul în memorialistica „măruntă”, sau istoria ignorată*, Editura Imprimeria de Vest S.A, Reșița, 1995, p. 26.

³⁵ Petre Nemoianu, *Prima Alba-Iulie Voluntari români în războiul pentru întregirea neamului*, Editura Institutului de arte grafice poporul, Timișoara, 1922, p. 6-14.

vedem o adevărată luptă între moralitate și imoralitatea, între el și păcatul care îl ademenea...„Eu tot mă rugam lui Dumnezeu ca să departe diavolul de la mine să nu mă înșele să păcătuiesc, că acolo au fost aproape păcatul, da Dumnezeu m-au ferit de acele gânduri, dar căprarul le-o fost omul lor”³⁶.

Dacă în memorii vedem ispitele la care sunt supuși, în scrisori apare doar sentimental de dragoste dintre soți și cel de fidelitate.

Un alt aspect interesant care poate fi remarcat din conținutul scrisorilor este modalitatea de adresare întregii familii, în multe dintre ele sunt menționați mai întâi părinții (tatăl, mama) pe urmă frații, abia la sfârșit se adresează soției și vecinilor. De aici putem să deducem importanța și poziția lor în cadrul familiei așa cum este percepută de cel plecat pe front.

În opoziție cu clasicele cărți poștale, avem scrisorile scrise în versuri care cele mai multe sunt scrise de partea feminină. Scrisorile redactate în versuri de cei plecați din sat sunt o categorie aparte a liricii populare. Putem să le clasificăm în scrisori de dor, dragoste sau funebre. Un exemplu de vers funebru regăsit în cuprinsul unei scrisori este acesta : „Sa dus și nu mai vine / Ori cât l-au așteptat / Tătuca i mort și pace / El n-a mai înturna [...] Așa a scris o carte/ Un prieten și vecin / Că George-i mort departe / E mort în loc sreîn”³⁷.

În cuprinsul acestor texte pe lângă menționarea trecerii în neființă a soldatului, ele apar ca un testament în care se spune ce are de făcut văduva în cazul în care el a murit. Aceste sfaturi încep de la cele ce țin de buna înțelegere în cadrul familiei, între mamă și copii până a sfaturile acordate în ceea ce privește gestionarea gospodăriei. În cuprinsul acestor versuri apare o moarte îmblânzită.

Toate aceste scrisori verificate încheindu-se cu dorința să fie iertat.

Texte asemănătoare întâlnim și în lirica populară. Tema soldatului plecat pe front apare nu doar în cântecele populare obișnuite, ea apare și în colindul de soldat. În acest sens stă mărturie un colind din zona Codrului și anume: „Ce haznă-i de astă sară,/ Florile dalbe,/Tăt feciori-s duși în țară,/ Noi avem colaci de grâu,/Li-s în sânge până-n brâu;/ Noi avem mere și nuci,/Li poartă săbii și puști./ Ce te veselești la masă?/ Bărbatu țâ-i dus de-acasă./ Da te trage mai la șpor, / N-ai pă nimeni de-ajutor./Pune-ț pruncii pângă tine,/ C-amu n-ai milă de nime;/ Și-ț pune căpuțu-n pumni,/ Bărbatu

---

³⁶ Mihai Dan, *Istoria ce am petrecut în crâncenul război*, editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2008, p. 48.

³⁷ Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, *Colecția documente, versuri funebre pentru soldații români căzuți în primul război mondial din zona Strâmbu Băiuț*, nr. inventar IM 2319.

i-i dus la plumbi”³⁸. Și acest colind reușind încă o dată să surprindă modul în care cadrul tradițional a câștigat un alt sens, sărbătoarea nu mai este un moment de bucurie pentru familie, ea devine o zi de suferință.

Ca o concluzie la această lucrare putem spune că prin consecințele sale, războiul a reușit să schimbe ordinea firească a satului tradițional, a familiei.

Prin corespondența pe care a generat-o, războiul a reușit să accelereze pătrunderea culturii scrise în lumea satului. În această perioadă foarte mulți soldați învață scrie și să citească. Citesc ziare și cărți de rugăciuni. Tot acest efort are la bază dorința de a împărtăși din experiența frontului și celor rămași acasă. Stângăcia scrisului din cuprinsul scrisorilor ne arată o fază incipientă a însușirii scrisului și cititului. Scrisorile fiind presărate cu multe greșeli gramaticale și de ortografie, dar și cu scrierea atât cu majuscule cât și cu minuscule a unor cuvinte, de foarte multe ori scrisul este unul indescifrabil.

Evoluția scrierii în scrisori este dată de creațiile poetice țărănești, în care soldatul încearcă să transmită un mesaj într-o manieră plăcută familiei, acest lucru realizându-se și invers, din partea familiei pentru soldat. Aceste creații artistice ale țăranilor conțin atât o prezentare a experienței trăite de întreaga colectivitate umană a evenimentului istoric, dar și de fiecare individ în parte și de familia sa.

Scrisorile și memoriile reușesc să devină documente istorice de o însemnătate deosebită, ele scoat în evidență nu doar dificultățile, gravele probleme întâmpinate de familie în perioada războiului dar și schimbările de mentalitate care intervin în gândirea țăranului. Pe fondul unei distanțe atât de mici între viață și moarte apare în special o întoarcere a omului de rând cu fața spre divinitate. Oamenii apelând tot mai mult la ajutorul Lui.

De asemenea tematica variată surprinsă atât în memorii cât și în scrisori ne ajută să privim cu alți ochi acest moment istoric.

---

³⁸ Dumitru Pop, *Folclor din zona Codrului*, Baia Mare, 1978, text 423.